

PAPER DETAILS

TITLE: Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay-Keloglan

AUTHORS: Pervin ERGUN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/135993>

ALTAY DESTANLARINDA VE ANADOLU TÜRK MASALLARINDA TASTARAKAY-KELOĞLAN

PERVİN ERGUN

ÖZET

Altay destanlarının karakteristik motifi olan “Tas, Tastarakay” ile Anadolu Türk masallarının ünlü tipi “Keloğlan” aynı kökten gelmektedir. Altaylardan Balkanlara, bütün Türk dünyasında tanınan karakter, Türk kültürüne has Önemli motiflerden biridir. Türkün dünya görüşüne göre kellik, köseliğin zıddıdır ve Tanrı kutunu sembolize eder. Tanrı tarafından yer-yüzünü yönetmekle görevlendirildiğine inanan Türk hakanı, zaman zaman kılık değiştirerek halk içinde gezer; hak düzene uymayanları, kötülerini bu şekilde tespit ettikten sonra, cezalandırır. Türk devlet yönetiminin temelini oluşturan bu sistem, kültürümüzün bütün ürünlerinde karakterize edilmiştir. Gerek Altay destanlarında, gerekse Anadolu halk masallarında sıkça görülen Tastarakay-Keloğlan, zeki, muktedir, insanlar tarafından öldürülemeyen, dürüst, kötülere karşı acımasız, uykucu, uyuz kel görünümlü, komik, zayıf, cılız, kel atlı, vb. Özellikle sahiptirler. Yalnız Altay destanlarında aslına dönerek kutlu han olan Tastarakay, Anadolu masallarında bazen kutlu han olur; bazen de geleneğin bozulması sebebiyle Keloğlan olarak kalır. Türk kültürünün iyi tahlil edilebilmesi ve mitolojimizin sağlam temellere oturabilmesi için Türk dünyasında mukayeseli çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tastarakay, Keloğlan, köse, kılık değiştirme, Dede Korkut Hikâyeleri, Köroğlu, Bamsı Beyrek, Bozoğlan, Aşık Garip, düzme keloğlan, hakikî Keloğlan.

ABSTRACT

Tas, Tastarakay, the characteristic motive of Altaic epics and *Keloğlan* (the bald boy), the famous character of Anatolian Turkish folktale comes from the same root. From Altaic to Balkans, the character well-known in the whole Turkic world, is one of the most important motives of Turkish culture. The baldness, depending on the Turkish aspect, is the opposite of beardness and symbolizes the holiness of God. The Turkish hakan (emperor), believing he has a mission to rule the world that was given by God, sometimes disguises and travels through the country; after exploring the bad ones this way, he punishes them. The system which takes the basic place in ruling the state can be seen in all the products of Turkish culture. *Tastarakay-Keloğlan* who can often be seen either in Altaic epics or Anatolian folk tale are clever, successful, honest, bald, cruel to the bad, funny and thin. They also cannot be killed by mortals. Only in Altaic epics, *Tastarakay* turns back to his roots and becomes the holy emperor ... in Anatolian folk-tale he sometimes becomes the holy emperor and sometimes remains as Keloğlan because of the destruction of the tradition. To analyze Turkish culture well and to establish our mythology on a strong foundation, comparative studies in the Turkic world should be taken seriously.

Key Words: *Tastarakay, Keloğlan* (the bald boy), beardness, to disguise, *Dede Korkut Stories, Köroğlu Epös, Bamsı Beyrek, Bozoğlan, Aşık Garip*, the fake *Keloğlan*, the real *Keloğlan*.

Keloğlan, bütün Türk dünyasında ve bütün Türk folklor kültür ürünlerinde yaygın, millî bir motiftir. Motifle ilgili olarak en geniş araştırmayı B. Ögel yapmıştır.¹ *Türk Mitolojisi II* adlı eserinde, Türklerde kel, kellik anlayışı, kelliğin çeşitleri, daz, kel atlar, mitolojik bazı keloğlan motifleri vs. hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Ayrıca aynı araştırmacının I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi(Ank.1976)'nde sunduğu² tebliğinde Türk dünyasından çeşitli örnekler vererek bazı folklorcuların iddia ettiğinin aksine³ millî bir motif olduğunu ispata çalışmıştır.

Bütün Türk dünyasında daz, dazlak, kavlak, keçel, taşşa, tas, tas-kul, keçeli, keçel, tazkeçel, vb.⁴ adlar verilen motif, Altay destanlarında Tastarakay⁵ Anadolu coğrafyasında Keloğlan, olarak yaşamaktadır.

Türk kültür dairesi içinde yer alan İran'da Keçel, Gürcüler arasında "kel kafalı kaz çobanı biçiminde, ayrıca Azerbaycan'da Memed, Keçel Yeğen, Keçel Hamza şekilleri yaşamaktadır.⁶

Bizim niyetimiz, Keloğlan'ın Türk kültürünün bir parçası olduğunu tekrar kanıtlamak değil, dünya görüşümüzde değişen yerini gözler önüne sermektir.

Türk dünya görüşüne göre kellik, Tanrı kutunu sembolize etmektedir. Eski Türk düşüncesine göre Tanrı, her şeyi yoktan var etmiştir. O'nun bulunduğu yerde hiçbir şey yoktur. Geñ yerdır.⁷ Çünkü O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Tanrı'nın dünya nizamını sağlaması için gönderdiği Türk hakanları da geldikleri kutlu yerden izler taşırlar. Kellik bu izlerden biridir. Oğuz Kağan destanının daha başında ifade edilen "gün doğusu, geñ yerden kopan Oğuz" sözü, bu düşüncemizi açıkça doğrulamaktadır.⁸

Dünya nizamını sağlamakla görevlendirilen Türk hakanları, Hak düzene uymayan bir durumla karşılaştıklarında Tanrı'yı sembolize eden özelliklerini kullanırlar. Kılık değiştirirler, tebdil-i mekân gezerler; Keloğlan-Tastarakay olurlar. Toplum içinde hata yapanları bu şekilde tespit ettikten sonra, suçluları cezalandırırlar ve tekrar eski hallerine geri dönerler.

Kültürümüzün bu yüce özelliği, masal tipimizde olduğu gibi, destancılık geleneğimizin de değişmeyen motifi olmuştur. Tanrı kut verdiği için yeryüzünü yöneten Türk hakanı, Altay destanlarında "altmış kağanın abisi", "yetmiş kağanın abisi"dir.⁹ Zaman zaman Tastarakay- Keloğlan kılığına girerek yeryüzündeki ve gök katlarındaki kağanları

1 Ögel, TMII, Ank, 1995, s. 77-82.

2 Keloğlan Masal Motifinin Eski Türk Kökenleri

3 Tahir Alangu, Türkiye Folkloru El Kitabı, Adam Yay. 1983, s. 330-343, vs.

4 bk., Ögel, TMII, s. 77-82.

5 M. Ergun, Altay Türklerinin Kahramanlık Destanı Alıp Manas, Ank. 1998 (KB. Yay.) s. 222, 224, 232, İ. Dilek Altay Destanları I, Ankara 2002, TDK yay., s.

6 bk., A. Bagriya ve H. Zeynalli, Azerbaycanskie Tyurski, Academia, Bakü, 1935 önsöz, s. VII; Sadık Hidâyet, Evsâne- Tahran: 1310, s. 6'dan Tahir Alangu, "Keloğlan Masalları Mitostan Kurtuluş- Gerçeğe Yöneliş", Türk Folkloru Elkitabı, Adam yay. 1983, s. 332.

7 Hiçbir canlının yetişmediği çorak yer.

8 Topkapı Sarayı Oğuz Destanı'ndan Ögel, TMII, Ank, 1995, s. 37.

9 Bz. Hz. İ. Dilek, Altay Destanları I, Ank. 2002, s. 41-43-54, vs.; M. Ergun Alp Manaş, Kültür Bak. Yay, Ank. 1998, s. 203.

denetler; halka zulmedenleri cezalandırır; yerlerine adaletli kağanları atar.¹⁰ Bazen yer altına inerek, kutlu insanları kaçıran “Erlik-Şeytan-kötü ruh”la mücadele eder; kutlu kişileri kurtararak yeryüzüne çıkarır; Erlik’i yerin yedi-dokuz kat altına göndererek cezalandırır.¹¹ Bütün kağanların üzerinde yaratılmış kutlu kağan ve kendisi gibi bu iş için kel olan atı, vazifesini tamamladıktan sonra, tekrar eski haline geri döner.

Altay’daki kutlu hanların kahramanlıklarını anlatan destanların en fazla ilgi çeken ve en komik olan bölümü, hanın Tastarakay olduktan sonraki maceralarının anlatıldığı bölümdür. O bölümde anlatılanlar ile masal kahramanımız Keloğlan arasında çok büyük benzerlikler vardır. Bu benzerlikleri şöyle sıralayabiliriz:

a) İkisinin de sadece yaşlı anne-babası veya annesi vardır. Yalnız, Tastarakay’ın ailesi kutlu yaratılmış han soyudur. Keloğlan’ın ailesi ilk bakışta garibandır, kutlu olduğu sonradan anlaşılır.

b) İkisi de kutlu yaratılmış han kızı ile evlenir.

c) Kötü, güçsüz görünmelerine rağmen, en zor engelleri aşarlar. Engelleri şöyle sıralayabiliriz: Kötü kişilerle mücadele (Köse,dev,dev, kötü yaratılışlı hakan, Erlik, vs.) üç alemde seyahat (Kuyudan, ağaç kökünden, denizden, yol ayrımından vs. inilen çıkılan yer altı ve yer üstü alemi)

d) Keloğlan ile Tastarakay, karakter olarak birbirine çok benzerler. İkisi de kutlu yaratılışlıdır. Akıllı, zekî, muktedir, dürüst, kötülere karşı acımasız, vs.

e) İkisi de uykucudurlar. Tastarakay, bazen belki altı ay boyunca uyur. Keloğlan’ın annesi, oğlunun tebbelliğinden ve uykuculuğundan yakınır.

f) Dış görünüşleri birbirine çok benzer. Yamalı, yırtık kıyafetli, başı kapekli, burnu sümüklü, uyuz, kel görünümlü, güçsüz, takatsız, komik bir haldedirler.

g) Kutlu yaratılışlı oldukları, ancak iyi yaratılışlı insanlar tarafından anlaşılabilir.

h) İkisinin de uyuz kel görünümlü atı vardır ve onlara “can yoldaşı”dır.

i) İkisi de kötülerini cezalandırırlar, iyileri mükâfatlandırır. Bazen ceza, ölüm de olabilir.

j) İkisi de hakan üstü özelliklere sahiptir. Hiçbir yaratılmış onları öldüremez. Onların Tanrı tarafından görevlendirildikleri için yeryüzüne gönderilirler, vazifeleri bitince tekrar geldikleri yere dönerler.

k) Sazlı sözlü, zeka yarıştırıcı ve spor müsabakalarına katılır ve hepsinde mutlaka muvaffak olurlar.

Altay destanlarındaki Tastarakay ile Keloğlan arasında tek fark vardır: Tastarakay tekrar eski haline döner, kutlu yaratılışlı han olur. Keloğlan ise bazı masallarda aynı şekilde kalarak kutlu han olur. Bu kadar ortak yönü olan iki kahraman, acaba niçin bu noktada ayrılmışlardır? Anadolu’da anlatılan Keloğlan masalları, acaba eski dönemlerde,

¹⁰ age, s. 50-54; 56-57; vs; M.Ergun, age, s. 214.

¹¹ age, s. 140,166,220,vs; M.Ergun, age, s. 213.

aynı şekilde anlatılan destanların bir parçası mı idiler? Şimdi bunlara cevap aramaya çalışacağız.

Büyük devletler ve imparatorluklar kurmuş Anadolu Türklüğü, mitolojik destan geleneği dönemini çoktan aşmıştır. Gök Tanrı inanç geleneğinden getirdiğimiz motiflerle örülü bu destanlar, İslâm kültürünün de etkisiyle silinip gitmişlerdir. *Dede Korkut Hikâyeleri* Türk destancılık geleneği açısından, işte o dönemde, sel altında kalmış bozkırda, can çekişen son ağaçların tepeleri gibidirler. Zamanla onlar da, bu baskıya dayanamamış, birer birer hafızaları terk etmişlerdir. En ilginç, en komik yeri olan ve kültür kodlarımızda kut timsali olan Keloğlan-Tastarakay bölümü ise yaşamaya devam etmiştir. Çocukları eğlendirmek için anlatılan bu maceralar, zamanla, masallar içinde farklı bir tür olarak yerlerini almışlar; hem öksüz hem de yetim misâli, günümüze kadar gelmişlerdir.

İslâmiyetten sonra oluşan Türk kültürü, Gök Tanrı inanç sistemiyle örülmüş destanların yerine, İslâmî inancı yansıtan Hamzanâmeler, Battalnâmeler, Gazavatnâmeler, Hz. Ali Cenknâmeleriyle yoğrulmuştur. Tastarakay'ın vazifesini de erenler, gaziler, Hızır üstlenmişlerdir.

Kutlu hanların Tastarakay olması motifi, İslâmî eserlerdeki kahramanların alan değiştirmesi ile yaşamaya devam etmiştir. Aslan, güvercin, geyik vb. alanına giren Alp erenler Tastarakay'ın vazifesini devralmışlardır.

Bütün Türk dünyasında yaygın olarak anlatılan ve belki de en genç destanlardan olan Köroğlu'nun Anadolu'da anlatılan kollarında gördüğümüz, Keloğlan'ın dahil olduğu bölümler bu düşüncemizi destekleyen en büyük dayanaklardan biridir.

O, Köroğlu'nun Paris¹² Hulufu rivayetlerinde Kiçel Hamza; Tobol rivayetinde Kezel, Maraş rivayetinde Keloğlan ve Yekçeşim adıyla karşımıza çıkar. *Köroğlu Destanı*'nda gördüğümüz Keloğlan'ın, Altay destanlarındaki Tastarakay ile görev bakımından farkı yoktur. Fakat, artık ayrı bir kahraman olarak destanlarda yerini almıştır.

Erzurum, Aşık Battal anlatması, Silistre Hasan Paşa Kolunda Köroğlu'nun karşısına çıkan Keloğlan, hilede de civanmertlikte de Köroğlu'nu bastırır. Silistre'de Hasan Paşa'nın kızını almak için Kır-Atı kaçırr. Fakat ilk fırsatta Köroğlu'na Kır-Atı kurtarmak imkânlarını hazırlar. Sonunda, vaat ettiği gibi Kır-At'ın dizginini Köroğlu'nun eline verir.¹³ Hatta bazı rivayetlerde o, beyin mağlubiyetinden sonra da mevkiini kaybetmez. Vâadini yerine getirdiği için, Köroğlu onu Paşanın yerine geçirir.

Köroğlu'nun kollarından Celâli Bey ve Mehmet Bey hikâyesinde Keloğlan, şahın kölesi gibi gösterilir. Zekasıyla, haksız yere idam edilecek olan Mehmet Beyi idamdan kurtarır.¹⁴

Bozoğlan Destanı'nda Keloğlan'a benzer bir tip vardır. Bu, tamamen Azeri rivayetindeki Keçel Hamza gibi bir tiptir. Mirza Memed, Yusuf Bey ve Ahmet Bey'i öldürme-

12 s.65 Huluglu (s.46) rivayetlerinde Kiçel Hamza, Tobol rivayetinde Kezel (Radlof, Proben, C.IV; metin, s.261'den Boratov K.D., İst.1984, II. Baskı, s.83), Maraş rivayetinde Keloğlan ve Yekçeşim (Maraş,k.120'den Boratov....

13 Baratov, Halk Hik. Ve H.Hikâyeciliği, İst.1988, s.81,140.

14 Boratov, age, s.218 vd.

yi taahhüt eder, buna karşılık da Güzelşah'ın kızı ile evlenir.¹⁵

Halk hikâyelerinden Aşık Garip'te de Keloğlan tipi yer almıştır. Garip'in rakibi Şah Veled'in Şah Sanem ile evlenmesini temin için, Aşık Garip'i ölmüş zannettirir.¹⁶ Tahir ile Zühre hikâyesinde iki aşığa birbirinden haberler götüren bir aşıktır. Bir kervanda bulunarak Zühre'nin şiirlerine cevap verir.¹⁷

Yukarıda verdiğimiz destan ve hikâye örneklerinde gördüğümüz Keloğlan'ın fonksiyon açısından Altay destanlarındaki Tastarakay'dan hiçbir farkı yoktur. Fakat geleneğin bozulmasıyla ayrı bir tip olarak yer almaya başlamıştır. Silistre Hasan Paşa kolunda anlatıldığı gibi, Köroğlu'nun, onu Paşa'nın yerine geçirmesi geleneğin bozulduğunun bir başka kanıtıdır. Halbuki Köroğlu'na yardım eden Keloğlan'dır, istese onu tekrar alt edebilir. Paşalığı-padişahlığı kendisi hak etmesine rağmen, Köroğlu öne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Masallara gelince, Anadolu'dan derlenen Keloğlan masalları, sanki Altay destanlarının Tastarakay'lı bölümleri gibidir. Hatta bunlardan “düzme keloğlan” diye adlandırılanlar¹⁸ destan geleneğindeki motife daha uygundur. Saim Sakaoğlu düzme Keloğlan'ı şöyle tarif eder: “Bilhassa gadre uğramış zengin veya padişah çocukları kendilerini tanıtmamak için kılık değiştirirler. Karşlarına çıkan bir çobana bol para vererek bir koyun kestirirler ve karnını başlarına geçirerek keloğlan olurlar. Keloğlan olduktan sonra da umumiyetle padişahın kaz çobanı olarak karşımıza çıkarlar.”¹⁹ Tahir Alangu, düzme keloğlanların daima erkeklerden olduğunu söyler.²⁰ Oysa bazen şehzadenin hanımı da kılık değiştirir. (*Gümüşhane Masalları*'nda, 40 ve 48 numaralı masallarda şehzade, 47 numaralı masalda şehzadenin hanımı, başına karın geçirerek kendini gizler.)

Saim Sakaoğlu, “Hakiki Keloğlan” adını verdiği yani değişime uğramayan Keloğlan'ın özelliklerini şöyle sıralar: “Kurnaz, elinden iş gelir, haksızlığa tahammül edemez.”²¹ Haksızlık yapanları mutlaka cezalandırır. Keloğlan'ın en büyük düşmanları devler ve köselerdir. Bunlarla amansız mücadeleye girer ve pek çok zor işi halledip ikisini de mutlaka alt eder. Kendisine yardım etmeyen veya kötülük edenleri de hiçbir zaman cezasız bırakmaz.²² Keloğlan ya padişahın kızıyla ya da peri kızıyla evlenir²³ Keloğlan daima kötülerini öldürür, Fakat kendisine hiçbir şey olmaz. Masallarda öldüğüne nadiren rastlanır.²⁴ Türk masallarında Keloğlan'ın annesinden başka kimsesi yoktur. *Gümüşhane Masalları*'nda aile kadrosu genişlemiştir.”²⁵

15 .age, s. 239.

16 .age, s. 85.

17 .age, s. 85.

18 Sakaoğlu, G.M., Ank.1973, s.227-228; T. Alangu, Keloğlan Masalları İst. 1967, s. 125

19 ss., age, s. 227

20 Alangu, Keloğlan Masalları İst.1967, s.125

21 age, s.226.

22 Bk.age,31,37,56,68,69 numaralı masallar.

23 .Bk.age.37 nolu masalda padişahın kızıyla, 56 nolu masalda üç peri kızıyla evlenir.

24 age,70 numaralı masalda gerçek karakteri taşımayan bir tiptir ve ölür.

25 bk, age,56 ve 69. masalda annesi,56.masalda üç karısı 69 numaralı masalda dayısı ve teyzesi vardır.31. masalda devle kardeşlik olmuştur.

Naki Tezel tarafından derlenip yayımlanan *Keloğlan Masalları*'nda²⁶ Keloğlan'ın masallarında Keloğlan'ın mücadele ettiği karakterler kötüler (köse, cimri, vs.), periler,²⁷ devler (A.g.e., V., VII., VIII. Masallar)'dır. Keloğlan'a müşkül durumlarında olağanüstü hayvanlar yardım ederler. Naki Tezel'in adı geçen eserinde 2. masalda küçük bir balık, 6. masalda aslan, Keloğlan'a yardım eder. Yemen Padişahının Kızı masalında, Keloğlan, büyük balık tarafından yenmek üzere olan küçük balığı kurtarır. Küçük balık da ona zor durumlarda yardım istemesi için sihirli iki tüy verir, konuşun zor durumda kalan Keloğlan'a yardım eder.²⁸ 4. masalda Arabistan'a kervancıbaşının yanında çalışmaya giden Keloğlan, su bulmak için, çölde gördüğü bir kuyuya iner. Kuyu içinde bir kapı görür. Kapıyı açınca içeride "cennet gibi bir yer, ortasında güzel bir köşk, köşkün içinde de güzel bir kız" görür. Şehzadenin nişanlısı olan bu kız, periler tarafından kaçırılmıştır. Bahçe-deki narların içi mücevherle doludur. Keloğlan mücevherleri ve kızı memleketine götürür, şehzadenin kız kardeşi ile evlenir.²⁹

Denizdeki bu olağanüstü olaylar ve çöldeki kuyudan iniş başka âlemlere geçişin işaretleridir.

Türkiye'de bazı folklor araştırmacıları, Keloğlan motifinin sosyolojik yönünü incelerken şöyle bir yanılgıya düşmüşlerdir. Keloğlan'ı alt sınıftan bir tipin, üst sınıfla mücadelesi olarak tanımlamışlardır.³⁰ Batılıların dünya görüşüne ve yaşantısına göre yapılan bu tanımlama bize uymamaktadır. Çünkü Türk toplumunda ne sınıflar, ne de bunların mücadeleleri vardır. Türk'ün dünya görüşüne göre toplumdaki bütün fertler eşittir. Üstünlük kutlu yaratılıştadır. İslâmî inancın yaygınlaşmasıyla bu terim "takva"yla ifade edilmiştir. Hak yolunu terk eden idarecilerin ve insanların cezalandırılması da insanlık âlemini adilane yönetmekle vazifeli, kutlu yaratılışlı kişiler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu kişiler Altay destan kahramanlarında görüldüğü gibi kutlu yaratılmış Türk hanlarıdır. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan Erlik beyin elçilerini Tastarakay-Keloğlan kılığına girerek alt eder, tekrar kutlu mekânlarına eski şekillerine dönerek ulaşırlar.

Tanrı tarafından dünya nizamını temin için gönderilen bu kutlu kişiler, Anadolu'dan derlenen masallarda da olduğu gibi, karşılaştıkları bütün güçlüklerle rağmen öldürülemezler; vazifeleri bitince, bütün kutlu kişilerin ruhları gibi yine cennete dönerler. Radlof tarafından derlenen bir metinde bunun cevabı keloğlanın ağzından verilir: Han kızıyla evlenme karşılığında başı altın, ayağı gümüş geyiği getiren Keloğlan'a "bunu nasıl başardığının sırrını sorar. Keloğlan da bunu bana insanlar(adam) öğretmedi. Tanrı (kuday)öğretti, ağzıma saldı (aüzuma saldı)"der, bunun üzerine başının yarasından akan, burnundan sümüşü akan, ayağından suyu akan, böyle bir kele (caman taşşaga) "kızını verir. Keloğlan da han olur."³¹

26 N. Tezel, *Keloğlan Masalları*, İst. 1936.

27 bk., age, s. 7-10, N. masal.

28 age, s. 4-6.

29 .age, s. 7-10.

30 Tahir Alangu, "Keloğlan Masalları Mitostan Kurtuluş- Gerçeğe Yöneliş" Türkiye Folkloru El Kitabı, Adam Yay. 1983, s. 333 Baratov, Köroğlu Destanı, İst. 1984, II. baskı, s. 85; Eberhard-Boratov, TTV, Wiesbaden, 1953, s. 12.

31 Radlof Proben, III, s. 292/350'den ögel, TMI, s. 86.

Anadolu'dan derlenen Keloğlanla ilgili materyallerde geçen manzum bölümlerin destan edasıyla söylenmesi düşüncemizi daha da güçlendirmektedir:

-Ay keçel vay keçel

Bağrı yanık vay keçel
Bizim kapıda birce çınar
Tap göreyim nedir ay keçel
Dallacıkları aşağı
Tap göreyim nedir ay keçel
Âleme şule verir
Tap göreyim nedir ay keçel
Ay keçel vay keçel
Bağrı yanık can keçel
-Onu bulmağa ne ver hanım
Seni sormağa ne var hanım

Sizin kapıda birce çınar

Boyun değil mi hanım
Âleme şule verir
Yüzün değil mi hanım
Onu bulmağa ne ver hanım

Seni sormağa ne var hanım ³²

Kılık değiştirme motifi *Dede Korkut hikâyeleri*'nden Bamsı Beyrek'te de vardır. Düşün gecesı kaçırılan Beyrek ve 39 yiğidi Bayburt hisarının beyi tarafından hapsedilir. Kendisinden on altı yıl haber alınmaz. Bunun üzerine Banu çiçek'in kardeşi Deli Kar-
çar, Bayındır Han'a başvurarak Beyrek'in dirisi haberini getirene hediyeler, ölüsü haberi getirene kız kardeşini vereceğini söyler. Yalancı oğlu yaltacuk, bu işi üzerine alır; Beyrek'in vaktiyle kendisine verdiği gömleği kana bulayarak ölüm haberini getirir. Düşün gecesı deli ozan kılığına girerek söylediği şiirlerle Yaltacuk'un yalanını ortaya çıkarır. Beyrek'i karşısında gören Yaltacuk "Tana sağlığına" girer. Beyrek de sağlığı ateşleyince, yakalanır. Yaltacuk'u yakalayan Beyrek onu öldürmez, bağışlar.³³

Beyrek'in Yaltacuk'u öldürmemesi, geleneğin unutulmaya yüz tuttuğunu göstermektedir. Tebdili kıyafet gezme geleneği Türk devlet geleneğinde Osmanlı dönemine, hatta günümüze kadar gelen, teftiş yöntemidir. Bu da Tanrı kutunun devamını, hakkı, adaleti sağladığı için devletin ilelebet ayakta kalmasını temin eden bir fazilettir.

32 Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, İst.1988,s.97.

33 (M. Ergin D.K. Kitabı,s.116-153).

Sonuç olarak diyebiliriz ki günümüzde anlatılan Keloğlan masalları, aslında eski Türk destanlarının kutlu hanlarının köylülerle mücadele ederken kılık değiştirerek mücadele ettikleri bölümün günümüze gelen uzantıdır. Kellik de köselikten farklı olarak kut sembolüdür. Diğer kültürlerden ve dinlerden uzakta, Altaylarda, Gök Tanrı'sına daha yakın Türk boyları ise geleneği bu güne kadar aslına uygun olarak getirmişlerdir. Türk kültürünün ve dünya görüşünün tam ve doğru olarak ortaya çıkarılabilmesi için bütün Türk dünyasında gerek sözlü, gerekse yazılı ürünlerin hızla toplanması ve mutlaka yeterli çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

- 1 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, Ank,1995, s.77-82
- 2 Bahaeddin Ögel, "Keloğlan Masal Motifinin Eski Türk Kökenleri" I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, Ankara 1976, s. 265-268
- 3 Tahir Alangu, *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yay.1983, s.330-343, P. Naili Boratav, *Köroğlu Destanı*, II. Baskı ;İstanbul, İstanbul 1984, s. 85.
- 4 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 77-82
- 5 Metin Ergun, *Altay Türklerinin Kahramanlık Destanı Alp Manaş*, Ankara 1998 (KB.Yay.) s.222,224,232; Hz.: İbrahim Dilek, *Altay Destanları I*, Ankara 2002, TDK yay..s.....
- 6 A. Bagriya ve H. Zeynalli, *Azerbaycanskıe Tyurski, Academia*, Bakü, 1935 Önsöz, s.VII; Sadık Hidâyet, *Evsâne- Tahrân: 1310*, s. 6'dan Tahir Alangu, "Keloğlan Masalları Mitostan Kurtuluş- Gerçeğe Yöneliş", *Türk Folkloru Elkitabı*, Adam yay.1983, s.332.
- 7 Hiçbir canlının yetişmediği çorak yer
- 8 Topkapı Sarayı Oğuz Destanı'ndan Ögel,TMII, Ank,1995,s.37
- 9 Hz.İbrahim Dilek, *Altay Destanları I*, Ankara 2002,s.41-43-54,vs; Metin Ergun *Alp Manaş*, Kültür Bak.Yay, Ankara 1998, s.203
- 10 A.g.e., 50-54; 56-57; vs; Metin Ergun, A.g.e., s214
- 11 A.g.e., s.140,166,220,vs; Metin Ergun, A.g.e., s.213
- 12 s.65 Huluglu (s.46) rivayetlerinde Kiçel Hamza, Tobol rivayetinde Kezel (Radlof, Proben, C.IV; metin, s.261'den Boratov K.D., İst.1984, II. Baskı, s.83), Maraş rivayetinde Keloğlan ve Yekçeşim (Maraş,k.120'den Boratov....
- 13 Baratov, Halk Hik. ve H.Hikâyeciliği, İst.1988, s.81,140
- 14 Boratov, age, s.218 vd.
- 15 A.g.e., s.239.
- 16 A.g.e., s.85.
- 17 A.g.e., s.85.
- 18 Saim Sakaoğlu,G.M.,Ank.1973,s.227-228; Tahir Alangu, *Keloğlan Masalları* İst.1967,s.125
- 19 Saim Sakaoğlu, A.g.e., s.227
- 20 Tahir Alangu, *Keloğlan Masalları* İst.1967,s.125
- 21 A.g.e., s.226.
- 22 A.g.e., 31,37,56,68,69 numaralı masallar.

- 23 A.g.e., 37 nolu masalda padişahın kızıyla, 56 nolu masalda üç peri kızıyla evlenir.
- 24 A.g.e., 70 numaralı masalda gerçek karakteri taşımayan bir tiptir ve ölür.
- 25 A.g.e., 56 ve 69. masalda annesi, 56. masalda üç karısı 69 numaralı masalda dayısı ve teyzesi vardır. 31. masalda devle kardeşlik olmuştur.
- 26 Naki Tezel, *Keloğlan Masalları*, İst. 1936
- 27 A.g.e., s. 7-10, N. masal
- 28 A.g.e., s. 4-6
- 29 A.g.e., s. 7-10
- 30 Tahir Alangu, "Keloğlan Masalları Mitostan Kurtuluş-Gerçeğe Yöneliş" *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yay. 1983, s. 333; Baratov, *Köroğlu Destanı*, İst. 1984, II. baskı, s. 85; Eberhard-Boratov, TTV, Wiesbaden, 1953, s. 12
- 31 Radlof *Proben*, III, s. 292/350'den Ögel, TMI, s. 86.
- 32 Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İst. 1988, s. 97
- 33 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, s. 116-153